

Natuurlijk behoeven we niet meer te handelen over enkele algemeene dingen, die reeds eerder zijn gezegd en die ook door Berlage bij herhaling naar voren worden gebracht.

Toch willen we wijzen op een onderscheiding, die in Berlage's werk op onderscheiden plaatsen wordt aangetroffen. Een onderscheiding, die hij zelf duidelijk naar voren brengt in zijn in 1919 verschenen werk: „Schoonheid in samenleving”.

Het is het onderscheid tusschen het objectieve, het individuele en het subjectieve in de kunst, speciaal in de bouwkunst.

Onder het objectieve verstaat Berlage dit: wanneer een huis gebouwd wordt door een boeren-timmerman in al zijn eenvoud, legt deze allermint eenig persoonlijk idee in zijn werk. En toch past het werk aan bij de omgevende natuur, is er als 't ware mee saamgegroeid. En het vermog dan ook schoonheidsontroering te geven aan den landschapsschilder, die straks het huis temidden van de natuur op het doek brengt.

Er is dus in den mensch iets objectiefs aanwezig, dat hem een werk, dat toch reeds schoon is, ondanks dat geen subjectieve gedachte in het werk werd gelegd, doet scheppen.

Dit objectieve nu, dat spreekt in zijn werk, spreekt ook in heel de schepping. Met het scheppingswerk Gods staat het evenzoo. God wil niet opzettelijk scheppen. Het is in Hem een eeuwige noodzakelijkheid. En met aansluiting aan Bierens de Haan's „Methaphysica” zet Berlage dan verder uiteen, hoe heel de schepping een eeuwige en steeds voortgaande noodzakelijkheid in God is. Maar daarom is ook het in overeenstemming met de natuur gemaakte nuttigheidswerk het werk van de volkomen objectiviteit.

Maar datzelfde wonder heeft men steeds willen beleven — doch het misverstaan. De natuur zelf is het wonder. Doch de „kerk”, die de behoefte aan het wonder voelde, die de behoefte aan belijdenis van het wonder erkende, heeft God af en toe een „extra wonder laten doen”.

Dit algemeene wonder nu kan en moet in den kunstenaar worden tot een wonder met een individuele uitdrukking.

Waar de kunstenaar zich verwondert in het begrip der dingen, waar hij komt onder den machtingen indruk der groote idee, daar komt tenslotte in hem die verwondering tot rust. En wanneer hij ons nu de in hem tot rust gekomen verwondering laat zien, dan ontstaat er een kunstwerk met een individueel trek. Dan wordt datgene, wat hij maakt, van nuttigheidsvoorwerp kunstobject. Zoo groeit het subjectieve uit het objectieve.

Maar wanneer we nu spreken van subjectief in het eene geval en van individueel in het andere geval, dan moeten we voorzichtig zijn, volgens Berlage.

Want individueel is niet hetzelfde als subjectief. Individueel is elk kunstwerk, waar een persoonlijkheid in te herkennen is.

Maar subjectief is datgene, wat zich niet houdt aan het stempel van den eigen tijd. Immers elke tijd heeft een eigen „geest”. En elke eeuw, die waar is, heeft ook haar eigen typeering.

## KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

CXI.

86. Uit het Woord. Stichtelijke Bijbelstudien. Tweede Serie. Derde Bundel. Praktijk der Godzaligheid. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1886.

Deze derde Bundel van de tweede Serie „Uit het Woord” bestaat uit vier deelen, in zeer onderscheiden tijd ontstaan.

I. Praktijk in de bediening; overdruk van de artikelenreeks Practicale Gevolgen, in De Heraut van 6 November 1881—5 Februari 1882.

II. (abusievelijk onder den hoofdtitel „De Leer der Verbonden” geplaatst) Praktijk in den Strijd; overdruk van de artikelenreeks Stille zijn in De Heraut van 12 Februari—9 Juli 1882.

III. Praktijk in het lijden; overdruk van de artikelenreeks Lijdzzaamheid in De Heraut van 7 December 1877—3 Februari 1878.

IV. Praktijk in de oefening; overdruk uit het Zondagsblad van De Standaard van November 1875 vv.

Het zijn dus wel zeer heterogene stukken, die hier onder den titel Praktijk der Godzaligheid worden samengevoegd.

Hoofdbestanddeel is echter het eerste deel, dat rechtstreeks aansluit aan de artikelenreeks over de particuliere genade en de verbondsleer, en dat de praktische gevolgen bespreekt, die voortvloeien uit de belijdenis van beide in hun onderling verband; gevolgen bijna op elk terrein van kerkelijke werkzaamheid nawerkend, zoodat dan ook deze artikelenreeks aanstonds toen ze in De Heraut van '81 en '82 verscheen, niet zonder invloed bleek op den ontwikkelingsgang der Kerk.

Het is hier ook, blz. 65, dat Dr Kuiper als regel

Zeker, er zijn tijden van depressie, tijden van verval.

„In deze tijden kan men niet spreken van een eigen type. En dus ook niet van het zondigen tegen den geest van den tijd, en daarom ook niet van subjectiviteit, wijl immers al het individuele dan min of meer subjectief is.

Maar wel is het mogelijk en noodzakelijk te onderscheiden tusschen subjectief en individueel in een tijd van „historischen stijl”.

Dan zal ieder met dien geest van den tijd eerlijk moeten rekenen. Ieders werk mag, moet het individuele hebben. Maar het subjectieve is te veroordeelen. Want individualiteit en subjectiviteit verhoudt zich als wil en koppigheid.

No gebeurt de overgang van objectiviteit naar individualiteit feitelijk dadelijk nadat er een begin is gemaakt met het weergeven van de objectieve werkelijkheid in de bouwkunst. De kleinste werkelijkheid van den eenvoudigen handwerksman, hoe gering ook, is toch ten slotte een uiting van individualiteit. Deze individualiteit staat in haar eerste vormen dicht bij de natuur, dat wil dus ook zeggen: dicht bij de objectiviteit. En daarom is dat primitieve zoo waar en zoo mooi. En daarom vinden we zulke kostelijke voorbeelden van versiering bij de primitieve volkeren.

We zien, dat door het inbrengen van de gedachte van objectiviteit en individualiteit een werkelijk nieuw element in de kunstbeschouwing werd ingevoerd, en dat de wijsgeerige achtergrond van het pantheïsme hier, veel meer dan in de lijn van het eerst besproken boek, is „verwerkt” in een concreten verschijningsvorm, die veel minder mystiek is, en ook veel minder abstract aandoet.

Toch is, wat hier wordt geboden, niet minder gevaarlijk.

Want hier is behoefte aan consequentie.

Een consequentie, die zoekt naar het collectieve, het gemeenschappelijke in de geestelijke „begrippen”. De individualiteit heeft tenslotte weer behoefte aan de massaliteit. De persoon heeft een samenleving noodig, waarin zijn vrijheid „zich uitleeft”.

En vele van de kunstenaars van onzen tijd, meenen die collectiviteit te vinden in de sociaal-democratie.

J. WATERINK.

## GEESTELIJKE ADVIEZEN.

### Magnetiseur.

J. v. d. R. te B. zoud me de vraag, of het een christen geoorloofd is, zich voor genezing van een ziekte, waartegen hij vruchteloos de hulp van tal van Dokters inriep, onder behandeling te stellen van een magnetiseur.

Ik Begrijp die vraag. Het magnetisme ligt op het geheimzinnige gebied, dat we gewoon zijn het Occultisme te noemen. 't Wordt daarom in één adem genoemd met hypnotisme, somnambulisme, spiritisme en nog heel wat andere „ismen”. waartegen wij, christenen, een protesteerende of, in 't beste geval, een gereserveerde houding aannemen. En we doen dat met recht, want het Woord onzes Gods

voor de Kerk stelt: „Doopen al wat het doophuis inkomt”, een stelregel, waartegen hij later in zijn artikelenreeks Tucht en Doop, De Heraut 27 October 1895, zelf opkwam. En toen een inzender in De Bazuin op deze tegenspraak wees, deed Dr Kuiper aan dit blad het volgende ingezonden stuk toekomen:

Mijnheer de Redacteur!

Verplicht mij door dit korte schrijven in uw orgaan te willen opnemen.

Volkomen juist werd in uw vorig nummer door een geacht inzender de opmerking gemaakt, dat ik zelf in het derde deel van Uit het Woord, Tweede serie, p. 70, een stelregel als geldende stelde, dien ik nu onlangs in de Heraut bevestigd; dien stelregel namelijk, dat de kerk „alles doopt wat in het doophuis inkomt”, mits er goede getuigen zijn, die voor de opvoeding instaan.

Dit is zoo. Mijne studien over den H. Doop, die mij tot de belijdenis der vaderen terugbrachten, dagteekenen van later tijd. Wat ik destijds schreef, verscheen in de Heraut van 1882, nu dertien jaren geleden, en mijne geschiedkundige nasporingen over den H. Doop ondernam ik eerst in 1890, dus acht jaren later. Toen ter tijd waande ik mij te kunnen redden met de theorie van Appellius.

Wel richtte zich destijds mijn schrijven in hoofdzaak tegen de meening, die ik ook nu nog bestrijd, alsof de predikant de geestelijke gesteldheid van de ouders als maatstaf mocht aanleggen, een gevoelen waarop ik, in verband met den strijd tegen de de Herder in de Classis van Schieland, eerlang terugkom. Maar dat neemt niet weg, dat ik er, ter adstructie toen toch bijvoegde, wat ik nu niet meer zoo zou schrijven, en eerlang bij een tweeden druk, die komende is, dan ook zal wijzigen.

Vergete men niet, dat ik uit de moderne eerst in de ethische kringen ben overgeleid, en zoo eerst op tamelijk gevorderden leeftijd in de Gereformeerde kringen ben gekomen, en dat ik toen, zonder leermeester, te midden van een zeer drink en veelbewogen leven, mijn eigen weg heb moeten vinden, om de schriften der belijdenis onzer vaderen allengs te leeren verstaan.

vermaant ons, dat we wandelen zullen als kinderen des lichts, en daarom onzen voet niet zullen zetten op paden, die we niet vermogen te onderscheiden. Het zegt ons, dat er misleidende werkingen, listige omleidingen, en Gods wonderen nabootsende machtsopenbaringen des duivels zijn, die, als 't mogelijk was, ook de uitverkorenen verleiden zouden; het waarschuwt er ons tegen.

Het is daarom te verstaan, dat wie geen gemeenschap wil hebben met de werken der duisternis en geen hulp begeert van Satan, die hij ook, als geloovende „in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde”, niet noodig heeft — zich ernstig bedenkt eer hij zijn toevlucht neemt tot een ietwat geheimzinnige geneeskraft als het magnetisme.

Toch geloof ik, dat er ten opzichte daarvan, bij ons geen schroomvalligheid hoeft te bestaan.

Want al ligt het medisch gebruik van de magnetische kracht bij de massa nog onder verdenking van duivels-kunstenarij, en al is nog lang niet alles erin wetenschappelijk verklaard — zóó veel is toch wel al duidelijk, dat we er in te doen hebben niet met een daemonische werking, maar met een dood-natuurlijke kracht, die God allerwegen in Zijn schepping werken doet en die we zelfs allen in meerdere of mindere mate bezitten. Al wat een magnetiseur van anderen onderscheidt is, dat hij meer van deze magnetische stof in zich draagt dan de meesten, dat hij voldoende kracht van wil heeft om haar op anderen over te leiden, en dat hij haar methodisch weet aan te wenden tegen bepaalde ziekten.

En de ervaring bewees, dat de magnetische stroom daarbij dan metterdaad in zeer veel gevallen, vooral bij zenuwziekten en bij allerlei stoornissen in de gezondheid, die met het zenuwleven in verband staan, genezing kan bewerken. Het blijkt dus uit de feiten, dat we in het magnetisme evengoed als in belichting (door hoogtezon o.d.) en aanwending van den electrischen stroom, een der wapenen hebben te waardeeren, die God ons gaf tegen krankheden. Ook daarvan geldt derhalve het woord der Schrift: „Alle schepsel Gods is goed, met dankzegging genomen zijnde”.

Nu zijn er echter z.g.n. magnetiseurs, die, evenals vroeger, en op het platteland nog wel hier en daar de bekende „strijkers”, hun heel gewoon en natuurlijk werk, door als voorwaarde voor genezing den eisch te stellen van geloof in hun macht, door zonderling gebaar en het proeven van bepaalde formules, in een waas van bovennatuurlijkheid zoeken te hullen. Zulke menschen, de kwakzalvers onder de magnetiseurs, hebben we, om geen deel te hebben aan hun profanie of bijgeloof, natuurlijk te mijden. Doch er is geen enkele reden, waarom we, in bepaalde gevallen, niet de hulp zouden inroepen van een bekwaam magnetiseur, die zijn kunst nuchter opvat als een methodische aanwending van gewone, natuurlijke kracht. Intusschen zou ik ieder aanraden, het niet te doen, zonder vooraf den behandelenden geneesheer te raadplegen.

### „Vroegdoop”.

Op een geheel ander terrein beweegt zich de vraag, die een ander onzer lezers me deed. Ze

Daarom smart het mij dan van achteren wel, als ik bespeur vroeger iets geschreven te hebben, dat onjuist was; maar ik durf zeggen, dat ik gewerkt heb wat ik kon en het was mij niet mogelijk alle onderwerpen gelijktijdig te onderzoeken.

Destijds handelde ik niet in het bijzonder over den Doop, maar over de Praktijk der godzaligheid, gelijk die velerlei toepassing eischt, en in dat verband kwam ik terloops ook op enkele praktische vragen, die met den H. Doop in verband staan.

Thans nu ik den H. Doop geschiedkundig onderzoek en opzettelijk behandeld heb, zie ik het onjuiste van wat ik toen schreef in.

Moge dit korte antwoord den geachten inzender voldoende zijn.

Hoogachtend,

Uw dw. Dien. en Broeder,

Amsterdam, 9. 11. '95.

KUYPER.

Deze ridderlijke bekentenis van gedwaald te hebben bewijst opnieuw, dat Dr Kuiper niet te hoog stond om het te erkennen, als hij in een of ander opzicht had misgetast.

Jammer slechts, dat hij de toegezegde wijziging in den tweeden druk niet heeft aangebracht.

Over de kwestie zelve van de doopspractijk zie men verder: P. J. Kromsigt, De Kinderdoop en het genadeverbond in verband met de Volkskerk, Theol. Studiën XVII, 1899, blz. 246, en H. H. Kuiper, Hamabdiel, blz. 33—42.

Aansluitend aan deel I bestrijdt deel II de valsche lijdzaamheid als volstrekt niet gereformeerd, maar doopersch. En met 'n beroep op wat Trigland tegen de Moderateurs schreef, wordt nu ook de valsche ironiek op kerkelijk terrein als zondig veroordeeld.

Deel III stelt tegenover de valsche lijdzaamheid de ware lijdzaamheid als een zeer begerlijk goed.

Deel IV eindelijk komt op voor herstelling der godvruchtige practijk van het Gode welgevallige vasten en voor de invoering van vast en bededagen.

betreft de H. Doop daarmede al hersteld is tegenwoordig.

Na al en na rees bescheid t

Trouwen nog beter geschreven en praten.

Ze is, d eigenlijk n God de H d.w.z. in d komt, al voor ons

Is ze he uitstellen te denken.

Is ze he gem dag.

Deze vr Ofis er

kinderen, der zonde

Laat da met deze stemming:

Peter, d vroeg-oop voor God

zijn genad

Derhalve eer de mo

Ik antw deze: of

moeder.

Waarom moeten wa

Hoe mé zende moe

dat haar k of een uit

dan de ha

Het war sche bijgel

kerkenorde der jonge l

lijk is”. E

vroeger tij in den oon

lier de de getuige, m

goede voor

V.

## UIT HI

Verschen revolutionair

Wij kunne men over te

Breede ru

En liet an in eenige nu

voorgezet er woord kome

Liever gev Stenbusprog

het gaarne

want het is

Overigens welke zich

rij het dan o

Het ontwe

1925 begint

en nog kor

bestaat uit h

van 1922 de

Dat Progra

in afgedru

Eaardoor r

noodzakelijk

nieuwe.

En nu zo

niet zulk een

het Program

noten en toc

omgewerkt

de tegenwoo

Een nieuw

psychologis

Maar dit

Zelfs moo

Stenbusprog

het een nie

„Overigens

zakelijk te v

mede het d

voorzoover

de sinds 192

baar is.”

En aan t

dat moet aa